

رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی

دوره ۲، شماره ۵، تابستان ۱۳۹۳

ص ص: ۳۵ - ۲۵

بررسی جو آموزشی خلاق از نگاه دانشجویان تربیت بدنی دانشگاه شهید بهشتی تهران

سیدعماد حسینی^۱ - مسعود یمینی فیروز^{۲*} - مازیار کلاشی^۳ - موسی یمینی فیروز^۴

۱. استادیار گروه تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، ۲. کارشناس ارشد مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه شمال، آمل، ایران، ۳. کارشناس ارشد مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، ۴. دکتری کتابداری و اطلاع رسانی، گروه آموزش عمومی، دانشگاه علوم پزشکی، بابل، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۸/۰۷، تاریخ تصویب: ۱۳۹۳/۱۲/۰۶)

چکیده

هدف از این تحقیق، بررسی جو آموزشی خلاق از نگاه دانشجویان تربیت بدنی دانشگاه شهید بهشتی تهران بود. روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی از نوع پیمایشی بود. جامعه آماری، کلیه دانشجویان تربیت بدنی دانشگاه شهید بهشتی تهران بودند (۲۹۵ دانشجو) که با توجه به جدول مورگان ۱۶۷ پرسشنامه در بین دانشجویان بخش و از این بین ۱۴۸ پرسشنامه به محقق برگردانده شد. از پرسشنامه استاندارد برای گردآوری اطلاعات استفاده شد و در تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و آزمون کولموگروف اسمیرنوف، تی مستقل و تحلیل واریانس در سطح معناداری $\alpha=0/05$ استفاده شد. نتایج نشان داد از دید و نگرش دانشجویان، مؤلفه‌های بحث و مباحثه، آزادی و فرصت دادن به ایده‌ها به ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار دارند و مؤلفه‌های خطرپذیری و چالش در رتبه‌های آخر از ده مؤلفه تأثیرگذار بر جو آموزشی خلاق قرار گرفته‌اند. در بخش آمار استنباطی تحقیق، نتایج آزمون تی مستقل نشان داد تفاوت معناداری بین نگرش دانشجویان مرد و زن به جو آموزشی خلاق وجود ندارد ($\text{sig}=0/955$). به طور کلی نتایج نشان داد که مؤلفه‌های خطرپذیری و چالش از دید دانشجویان در جو آموزشی خلاق در رتبه‌های پایین قرار گرفته است که توجه مسئولان آموزشی و استادان را به این مسئله می‌طلبد.

واژه‌های کلیدی

استادان، بحث و مباحثه، جو خلاق، دانشجویان، دانشگاه شهید بهشتی.

مقدمه

یکی از ارکان اصلی در دانشگاه‌ها موضوع آموزش و فرایند یاددهی و یادگیری است. با توجه به پیشرفت فناوری و ورود به عصر فراصنعت لازم است فرایند یاددهی و یادگیری در دانشگاه نیز با این تحولات هماهنگ شود و از راهبردهای سنتی انتقال اطلاعات به سمت راهبردهای آموزشی جدید مسئله‌مداری و مشکل‌گشایی که می‌تواند به رشد توانایی‌های خلاق در دانشجویان بینجامد استفاده شود (۱۱). در سال‌های اخیر تحقیقات علمی نشان داده‌اند که خلاقیت، مهارتی اکتسابی و قابل آموزش است (۱۷). بی‌تردید پرورش استعدادها و توانایی‌های ذاتی افراد به‌عنوان یک ضرورت و مسئولیت اجتماعی از مهم‌ترین وظایف کارگزاران جامعه و دست‌اندرکاران نظام آموزشی به‌ویژه معلمان و استادان است. بنابراین در نظام آموزشی هر کشور معلمان و استادان بیشترین و برترین نقش را بر عهده دارند. آنان می‌توانند با به‌کارگیری روش‌های تدریس فعال، چهره آموزش را دگرگون کرده و فضای آموزشی را به فضای محبت، رشد و بالندگی مبدل سازند (۹). از آنجا که بسیاری از دستاوردها و پیشرفت‌های انسان ناشی از توانایی تفکر خلاق اوست، ضرورت توجه به این موضوع و فراهم کردن زمینه‌های رشد و پرورش آن کاملاً آشکار است (۶). مهم‌ترین عامل در امر یادگیری خلاق، نقش معلمان و استادان در آموزش است و این معلمان و استادان هستند که محیط‌های یادگیری خوبی می‌سازند و از این‌رو کیفیت کار آنان در رأس امور مربوط به آموزش و یادگیری خلاق قرار دارد؛ به‌طوری‌که تدریس مؤثر همواره به‌مثابه عنصر حیاتی امور یادگیری است و معلمان و استادان در کلاس درس نیز می‌توانند به‌مثابه مدیر کلاس خود باشند، زیرا آنان مدیران فن یادگیری هستند و یادگیری زمانی مؤثر است که یکی از عوامل اصلی آن، که استادان هستند کارآموده و بانگیزه و علاقه‌مند باشند تا

بتوانند در سایه تلاش برای آموزش بنیادی به انسانی ناآزموده با روش‌های خود، امر یادگیری خلاق را تسهیل بخشند (۳). محققان در مطالعه خود ده عامل چالش، آزادی، حمایت از ایده‌ها، اعتماد و اطمینان، مباحثه، تضاد، خطرپذیری، فرصت دادن به ایده‌ها، سرزندگی و پویایی، شادمانی و شوخ‌طبعی را در ایجاد محیط خلاق تأثیرگذار می‌دانند (۲۲).

در محیط‌های آموزشی که چالش‌پذیر است دانشجویان به معنادار بودن باورها می‌رسند و از سوی استادان خود برای انجام فعالیت‌ها ترغیب می‌شوند. مراد از آزادی، استقلال اعضا در رفتار است؛ به این ترتیب دانشجویان برای پیدا کردن اطلاعات و حل مسائل خود برانگیخته می‌شوند. منظور از حمایت ایده‌ها، روش‌های جدید رفتار با ایده است. برای تحقق امر، استاد فضایی را فراهم می‌کند که ایده‌های متعددی مطرح و بستری فراهم شود تا افراد به ایده‌های یکدیگر گوش دهند (۱۰). منظور از اعتماد و صداقت، اطمینان عاطفی اعضا در ارتباطات با یکدیگر است. در این محیط استاد به‌گونه‌ای عمل می‌کند که دانشجویان بدون ترس از تمسخر همکلاسی‌ها و استاد می‌توانند ایده‌های خود را مطرح کنند. در محیط‌هایی که استاد فضایی را برای مباحثه فراهم می‌کند و بحث و گفت‌وگو در این فضا تشویق می‌شود، ایده‌های زیادی از سوی دانشجویان در کلاس مطرح می‌شود که معمولاً برآیند آن خلق ایده‌های جدید است. در محیط‌هایی که در آن تضاد بالاست، افراد قدرت تحمل یکدیگر را ندارند.

بنابراین در تدریسی که تضاد در آن پایین است، استاد فضایی را در کلاس به‌وجود می‌آورد که دانشجویان را قادر می‌سازد که عقاید متضاد را تحمل کنند. خطرپذیری به معنای تحمل عدم قطعیت در محیط کلاس است. در تدریسی که سرشار از خطرپذیری است، استادان و دانشجویان ایده‌های جدیدی را طرح و اجرا می‌کنند.

انعطاف‌پذیری، اصالت و بسط) وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که میزان رشد خلاقیت گروه آزمایش نسبت به گروه گواه بیشتر است (۵). محبی امین و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که دانشجویان تدریس خلاق را مطلوب می‌دانستند و همچنین نتایج حاکی از آن بود که تفاوت بین میانگین نمره‌ها در رشته‌های مختلف تحصیلی به لحاظ آماری معنادار بوده است (۱۰). سیمونتون^۱ (۱۹۹۹) نشان داد که خلاقیت در محیطی که چالش، مشارکت، آزادی، اعتماد، حمایت از ایده‌های جدید، تردید و ریسک‌پذیری وجود دارد، پرورش می‌یابد (۲۹). پارودو^۲ (۲۰۰۲) در پژوهشی تجربی، به بررسی تأثیر کارگاه‌های آموزشی معلمان روی خلاقیت، شناخت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مستعد و نامستعد کلاس دوم ابتدایی پرداخت و نتایج نشان داد عوامل مربوط به مدرسه و معلم مهم‌ترین تأثیر را بر عملکرد دانش‌آموزان کشورهای در حال توسعه دارد (۲۷). رایس^۳ (۲۰۰۶) بیان می‌کند که رفتار تحکم‌آمیز مدیر رابطه منفی با خلاقیت کارکنان دارد. همچنین میزان رفتار خلاق کارکنان در سازمان‌هایی که کنترل مستقیم و ساختار سلسله‌مراتبی دارند، پایین بوده و در سازمان‌هایی که رفتار حمایت‌گرانه، ریسک‌پذیری بالا و فضای باز و قابل اعتماد حاکم است، در سطح بالایی قرار دارد (۲۸). آچن برنر^۴ (۲۰۰۸) در تحقیق خود در مورد تدریس خلاقانه استادان و رفتارهای دانشجویان نشان داد که دانشجویان نقش استادان خلاق را در ایجاد خلاقیت در نظام آموزشی مؤثر می‌دانند (۱۳). هونگی^۵ و چنگیگوو^۶ (۲۰۰۹) در پژوهشی نشان دادند که راهبرد تدریس خلاق

منظور از فرصت دادن به ایده‌ها میزان زمانی است که استاد به دانشجویان می‌دهد تا ایده‌های جدیدشان را شرح دهند و توصیف کنند. در کلاسی که تدریس در آن سرشار از سرزندگی و پویایی است معمولاً تحرک و پویایی زیادی بین اعضای کلاس وجود دارد؛ وقایع تازه‌ای در کلاس به‌وجود می‌آید. در محیط‌های دارای شادمانی و شوخ طبعی نیز، افراد کلاس احساس راحتی و آرامش دارند (۲۱).

پیرخائفی (۱۳۸۷) در تحقیقی با هدف تأثیر آموزش خلاقیت بر مؤلفه‌های فراشناختی تفکر خلاق دانشجویان به این نتیجه رسید که آموزش خلاقیت موجب افزایش سیالی ذهن دانشجویان، افزایش انعطاف‌پذیری ذهنی دانشجویان و همچنین ابتکار ذهنی دانشجویان می‌شود (۴). افضل‌خانی (۱۳۸۸) نشان داد که بین ساختار سازمانی از نوع مکانیک و خلاقیت سازمانی و ابعاد شش‌گانه آن (تحمل شکست، قبول ابهام، تشویق ایده‌های جدید، پذیرش تغییر، تحمل تضاد و کنترل بیرونی کم) رابطه منفی معنادار وجود داشت و این مطلب حکایت از آن دارد که وجود ساختار مکانیکی در مدارس متوسطه با کاهش میزان خلاقیت سازمانی همراه است (۲).

شریفی و داوری (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «مقایسه تأثیر سه روش پرورش خلاقیت در افزایش خلاقیت دانش‌آموزان پایه دوم راهنمایی» به این نتیجه رسیدند که تفاوت بین نمره‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون همه گروه‌ها به‌جز گروه گواه، معنادار است. ولی میان شیوه‌های پرورش خلاقیت نسبت به یکدیگر برتری وجود ندارد (۸). نتایج تحقیق افشارکهن (۱۳۸۹) حاکی از معنادار بودن اختلاف میانگین‌های دو گروه آزمایش و کنترل بود (۱). جبلی‌آده و سبحانی (۱۳۹۱) در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند که تفاوت معناداری بین گروه آزمایش و گواه در چهار مؤلفه خلاقیت (سیالی،

1. Simonton
2. Pardo
3. Rise
4. Achenberner
5. Hongi
6. Changigwo

حرفه‌ای خود با آزادی اراده و استقلال بالا و قدرت انتقاد عمل کنند، دانشگاه‌ها باید در دانشجویان خود شایستگی‌هایی را پرورش دهند که آنها بتوانند با شرایط و موقعیت‌های نامعین، همراه با عدم قطعیت و متضاد یا حداقل با ناهنجاری‌ها، ارزش‌ها و علایق واگرا مقابله کنند. از این رو استادان باید با استفاده از روش‌های تدریس خلاق فضایی را برای دانشجویان آماده کنند که در آنها توانایی‌هایی مثل خلاقیت رشد یابد و موجب حل مسائل آینده شود (۱۰). با توجه به اهمیت مطالب ذکر شده، این مطالعه به بررسی و ارزیابی تدریس خلاق در دانشگاه شهید بهشتی تهران از دیدگاه دانشجویان تربیت بدنی پرداخته است، تا با استفاده از دستاوردهای آن و با ارائه نتایج به استادان مربوطه، تدابیر و سیاست‌گذاری‌های لازم به‌منظور بهبود فرایند یاددهی-یادگیری اتخاذ شود.

روش تحقیق

روش تحقیق توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی است و به لحاظ هدف کاربردی و روش جمع‌آوری اطلاعات، میدانی است. جامعه آماری تحقیق را کلیه دانشجویان تربیت بدنی دانشگاه شهید بهشتی تهران تا ابتدای ورودی بهمن ۱۳۹۲ تشکیل دادند که براساس اطلاعات به‌دست‌آمده از معاونت آموزشی دانشگاه مورد مطالعه، کل جامعه آماری ۲۹۵ نفر بود و با توجه به جدول مورگان ۱۶۷ پرسشنامه در بین دانشجویان پخش شد که از این بین ۱۴۸ پرسشنامه به محقق برگردانده شد. ابزار گردآوری اطلاعات این تحقیق، پرسشنامه استاندارد است که توسط محبی امین و همکاران در سال ۱۳۹۲ (۱۰) براساس ده شاخص جو سازمانی خلاق اکوآل (۱۹۹۶) (۲۲) طراحی شد. نسخه نهایی این پرسشنامه مشتمل بر ده مؤلفه و ۵۵ سؤال است. مؤلفه چالش (۸ سؤال)، آزادی (۶ سؤال)، حمایت از ایده‌ها (۶ سؤال)،

بر انگیزه یادگیرندگان و مهارت‌های برنامه‌ریزی خلاقانه به‌طور شایان توجهی تأثیرگذار است (۲۴). نتایج مطالعه تحقیقی دائوگاسپار^۱ (۲۰۱۱) بر اهمیت رویکردهای خلاق معلمان در شکل‌گیری خلاقیت دانش‌آموزان تأکید داشته است، که همان دستیابی به هدف آموزش یعنی شخصیت خلاق بود (۱۹).

نتایج تحقیق تانجیتانونت^۲ (۲۰۱۱) نیز نشان داد میانگین نمره‌های پس‌آزمون دانشجویان در توانایی نوشتار خلاق انگلیسی و پس از استفاده از روش خلاق بدیعه‌پردازی ۱۹/۵ درصد بیشتر از نمره‌های پیش‌آزمون بود (۳۰). با توجه به مباحث گفته‌شده و مطالعه تحقیقات پیشین به اهمیت جو آموزشی خلاق در دانشگاه‌ها پی می‌بریم. با وجود این برخی از اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها به‌علت نداشتن تسلط و شناخت کافی از روش‌های تدریس نوین، از آن بهره نمی‌گیرند (۱۸).

همچنین در حوزه تربیت بدنی به این رشته پژوهشی توجه جدی نشده و مطالعات کمی در حوزه آموزش تربیت بدنی انجام گرفته است. بنابراین انجام این پژوهش از آن جهت ضرورت دارد که موضوعی جدید در حوزه تربیت بدنی محسوب می‌شود و از طرفی به ارزیابی تأثیرگذارترین شاخص در نظام آموزش عالی یعنی استادان می‌پردازد که نقش بسیار حساس و کلیدی در بهبود و توسعه آموزش در کشور دارند. تدریس خلاق در مراکز آموزشی، به‌ویژه در دانشگاه‌ها، برای کشورهایی چون ایران شرط حیاتی است؛ زیرا شتاب رشد فناوری و دانش و فاصله عمیقی که جهان پیشرفته صنعتی هر لحظه با واقعیت‌های کنونی کشورهای در حال توسعه پیدا می‌کند، ابداع و نوآوری شرط اساسی کاهش این فاصله است. از آنجا که دانشگاه‌ها در توسعه کیفیت‌های پویا در دانشجویان خود نقش دارند و این کیفیت‌ها به آنها اجازه می‌دهد حداقل در زندگی

- 1 . Dao gaspar
- 2 . Tanji Tanont

شناختی جامعه آماری و توصیف متغیرهای تحقیق پرداخته شد و در بخش آمار استنباطی با توجه به آزمون کولموگروف اسمیرنوف و نرمال بودن متغیر جو آموزشی خلاق (۰/۶۹۳) از آزمون تی برای تفاوت نگرش دانشجویان از لحاظ جنسیت و تأهل و از آزمون تحلیل واریانس برای تفاوت نگرش دانشجویان از لحاظ میزان تحصیلات به جو آموزشی خلاق در سطح معناداری $\alpha=0/05$ استفاده شد. کلیه مراحل آماری توسط نرم افزار SPSS ویرایش ۱۶ محاسبه شد.

نتایج و یافته‌های تحقیق

همان‌طورکه جدول ۱ نشان می‌دهد، ۱۴۸ نفر از دانشجویان تربیت بدنی دانشگاه شهید بهشتی تهران در تحقیق حاضر حضور داشتند که مشخصات فردی آنها در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد جمعیت شناختی جامعه مورد مطالعه

جنسیت	تعداد	درصد	تأهل	تعداد	درصد	مقطع تحصیلی	تعداد	درصد
مرد	۸۲	۵۵/۴	مجرد	۱۴۳	۹۶/۶	کارشناسی	۸۳	۵۶/۱
زن	۶۶	۴۴/۶	متأهل	۵	۳/۴	کارشناسی ارشد	۶۳	۴۲/۶
						دکتری	۲	۱/۴
جمع	۱۴۸	۱۰۰	جمع	۱۴۸	۱۰۰	جمع	۱۴۸	۱۰۰

دانشگاه شهید بهشتی
دانشجویان تربیت بدنی

بحث و مباحثه، آزادی و فرصت دادن به ایده‌ها به ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار دارند و مؤلفه‌های خطرپذیری و چالش در رتبه‌های آخر از ده مؤلفه تأثیرگذار بر جو آموزشی خلاق قرار گرفته‌اند (جدول ۲).

در بخش آمار استنباطی تحقیق، نتایج آزمون تی مستقل نشان داد تفاوت معناداری بین نگرش دانشجویان مرد و زن به جو آموزشی خلاق وجود ندارد ($\text{sig}=0/955$) (جدول ۳).

اعتماد و اطمینان (۱۱ سؤال)، مباحثه (۶ سؤال)، تضاد (۵ سؤال)، خطرپذیری (۴ سؤال)، زمان دادن به ایده‌ها (۴ سؤال)، سرزندگی و پویایی (۳ سؤال)، مؤلفه شادمانی و شوخ طبعی (۲ سؤال) را به خود اختصاص دادند. مقیاس نمره‌دهی پرسشنامه براساس مقیاس لیکرت در طیف پنج‌گانه (کاملاً مخالف، مخالف، نظری ندارم، موافق، و کاملاً موافق) بوده است. بنابراین نمره ۱ نشانه حداقل نگرش و نمره ۵ به معنای حداکثر نگرش مثبت محسوب می‌شود. برای سنجش پایایی پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۴ گزارش شد که نشان از بالا بودن اعتبار این پرسشنامه دارد.

در مورد آزمون‌های آماری مورد استفاده، ابتدا با استفاده از آمار توصیفی (فراوانی، درصد، حداقل، حداکثر، میانگین و انحراف معیار) به توصیف ویژگی‌های جمعیت

از لحاظ جنسیت ۵۵/۴ درصد دانشجوی مرد و ۴۴/۶ درصد دانشجوی زن و از لحاظ تأهل ۹۶/۶ درصد آزمودنی‌ها مجرد و ۳/۴ درصد متأهل بودند. همچنین بیشتر آزمودنی‌های تحقیق در مقطع کارشناسی (۵۶/۱ درصد) و پس از آن به ترتیب در مقطع کارشناسی ارشد (۴۲/۶ درصد) و دکتری (۱/۴ درصد) قرار داشتند. نتایج توصیفی تحقیق نشان داد از دید و نگرش دانشجویان به متغیرهای جو آموزشی خلاق، مؤلفه‌های

جدول ۲. نتایج توصیفی متغیرهای جو آموزشی خلاق از دید دانشجویان تربیت بدنی

متغیرهای جو آموزشی خلاق	تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین و انحراف معیار
بحث و مباحثه	۱۴۸	۱/۶۷	۴/۸۳	۳/۵۹ ± ۰/۶۹۳
آزادی		۱/۳۳	۴/۸۳	۳/۵۱ ± ۰/۶۹۵
فرصت دادن به ایده		۱	۴/۷۵	۳/۴۳ ± ۰/۷۴۳
حمایت از ایده		۱/۵۰	۴/۸۳	۳/۳۶ ± ۰/۶۹۴
اعتماد و اطمینان		۱/۹۱	۴/۷۳	۳/۳۶ ± ۰/۶۰۵
سرزندگی و پویایی		۱	۵	۳/۲۹ ± ۰/۸۴۸
شادمانی و شوخ طبعی		۱	۵	۳/۲۵ ± ۰/۹۹۲
تضاد		۱/۸۰	۴/۶۰	۳/۲۲ ± ۰/۵۸۵
خطرپذیری		۱/۵۰	۴/۵۰	۳/۲۱ ± ۰/۶۶۱
چالش		۱/۳۸	۴/۲۵	۳/۰۹ ± ۰/۵۶۵

جدول ۳. نتایج آزمون تی مستقل برای بررسی تفاوت بین نگرش دانشجویان مرد و زن نسبت به جو آموزشی خلاق

متغیر	شاخصها	تعداد	میانگین	مقدار تی	درجه آزادی	سطح معناداری
جو آموزشی	مرد	۸۲	۳۳/۳۹	۰/۰۵۷	۱۴۶	۰/۹۵۵
خلاق	زن	۶۶	۳۳/۳۴			

بین نگرش دانشجویان به جو آموزشی خلاق از لحاظ

تأهل نیز ارتباط معناداری مشاهده نشد ($sig = ۰/۸۲۹$)

(جدول ۴).

جدول ۴. نتایج آزمون تی مستقل برای بررسی تفاوت بین نگرش دانشجویان مجرد و متأهل نسبت به جو آموزشی خلاق

متغیر	شاخصها	تعداد	میانگین	مقدار تی	درجه آزادی	سطح معناداری
جو آموزشی	متأهل	۵	۳۲/۸۶	۰/۲۱۷	۱۴۶	۰/۸۲۹
خلاق	مجرد	۱۴۳	۳۳/۳۸			

تحصیلات دانشجویان تفاوت معناداری وجود ندارد ($sig=۰/۸۳۱$).

با توجه به جدول ۵، برای بررسی نگرش دانشجویان به جو آموزشی خلاق از لحاظ مدرک تحصیلی آنان، از آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) استفاده شد که نتایج نشان داد بین نگرش دانشجویان به جو آموزشی خلاق و میزان

جدول ۵. خلاصه محاسبات تحلیل واریانس برای نگرش دانشجویان به جو آموزشی خلاق از لحاظ مدرک تحصیلی

تحصیلات	تعداد	میانگین و انحراف معیار	درجه آزادی	F	سطح معناداری
کارشناسی	۸۳	۳۳/۶۰±۹۷/۴			
کارشناسی ارشد	۶۳	۳۳/۰۸±۵/۶۶	۲	۰/۱۸۵	۰/۸۳۱
دکتری	۲	۳۲/۷۳±۷/۸۷			

بحث و نتیجه گیری

این مطالعه با هدف بررسی دیدگاه دانشجویان تربیت بدنی دانشگاه شهید بهشتی تهران در مورد وضعیت جو آموزشی خلاق انجام پذیرفت. نتایج نشان داد که از بین مؤلفه‌های ده‌گانه جو آموزشی خلاق، مؤلفه‌های بحث و مباحثه، آزادی و فرصت دادن به ایده‌ها در رتبه اول تا سوم قرار داشتند (جدول ۲). شواهد نشان می‌دهد که یکی از مهم‌ترین ویژگی‌ها در محیط‌های آموزشی برای بروز خلاقیت رابطه بین استادان و فراگیران است (۲۰). در محیط‌هایی که استاد فضایی را برای مباحثه فراهم می‌کند و بحث و گفت‌وگو در این فضا تشویق می‌شود، ایده‌های زیادی از سوی دانشجویان در کلاس مطرح می‌شود که معمولاً برآیند آن خلق ایده‌های جدید است، که این امر از نقاط قوت استادان در دانشگاه محسوب می‌شود. نتیجه این تحقیق با نتیجه تحقیق نیک‌نشان و همکاران (۱۳۸۹) و محبی امین و همکاران (۱۳۹۲) همخوانی دارد (۱۱)، (۱۰). به طوری که این محققان در نتایج تحقیق خود بیان می‌کنند که مؤلفه بحث و مباحثه از نظر دانشجویان در حد مطلوبی قرار دارد و استاد به جای اینکه اصرار داشته باشد که دانشجویان آنچه را که او انجام می‌دهد تقلید کنند، باید آنها را برای یادگیری فعال آماده کند. منظور از آزادی، استقلال اعضا در رفتار است. به این ترتیب دانشجویان برای پیدا کردن اطلاعات و حل مسائل خود برانگیخته می‌شوند. ربانی (۱۳۹۰) در پژوهش خود بیان می‌کند که فضای کلاسی باز و آزاد برای رشد شرایط

پژوهش، کنجکاوی، دستکاری، خودفرمانی و یادگیری مناسب است (۷). علاوه بر آن یافته‌های تامسون^۱ (۲۰۰۰) نیز مؤید این است که ارتباطات باز و آزاد، موجب درهم شکستن ساختارهای سلسله مراتبی شده و این موضوع به خطرپذیری بیشتر و در نهایت افزایش خلاقیت منتهی می‌شود (۳۱). شواهد نشان می‌دهد که برای بروز خلاقیت بهتر است مدت زمان کافی (فرصت بیشتر) در اختیار افراد قرار گیرد (۲۵، ۲۳، ۱۶، ۱۵، ۱۲) منظور از فرصت دادن به ایده‌ها میزان زمانی است که استاد به دانشجویان می‌دهد تا ایده‌های جدیدشان را شرح و توصیف کنند که نتیجه به دست آمده با نتیجه تحقیق محبی امین و همکاران (۱۳۹۲) (۱۰) و کلیموونی^۲ و همکاران (۲۰۱۰) (۲۶) همخوانی دارد.

از دیگر نتایج مهم جدول ۲، پایین بودن میانگین نگرش دانشجویان به مؤلفه‌های خطرپذیری و چالش از مؤلفه‌های تأثیرگذار در جو آموزش خلاق بوده است. رایس^۳ (۲۰۰۶) در تحقیق خود بیان می‌کند در سازمان‌هایی که رفتار حمایت‌گرانه، ریسک‌پذیری بالا و فضای باز و قابل اعتماد حاکم است، جو آموزشی خلاق در سطح بالایی قرار دارد (۲۸). سیمونتون (۱۹۹۹) (۲۹) در مطالعه خود نشان داد که خلاقیت در محیطی که چالش، مشارکت، آزادی، اعتماد، حمایت از ایده‌های جدید تردید و ریسک‌پذیری وجود دارد، پرورش می‌یابد که با نتیجه

1. Thomson
2. Klimoviene
3. Rice

تحقیق حاضر همخوانی ندارند. خطرپذیری به معنای تحمل عدم قطعیت در محیط کلاس است. در تدریسی که سرشار از خطرپذیری است، استادان و دانشجویان ایده‌های جدیدی را طرح و اجرا می‌کنند. نتیجه تحقیق، که نشان از پایین بودن این مؤلفه دارد با نتیجه تحقیق محبی امین و همکاران (۱۳۹۲) (۱۰) همخوانی دارد. کلاسی که تدریس در آن سرشار از سرزندگی و پویایی است معمولاً تحرک و پویایی زیادی بین اعضای کلاس وجود دارد.

وقایع تازه‌ای در کلاس به وجود می‌آید که در ایجاد جو آموزشی خلاق مؤثر است. منظور از چالش، درجه‌ای از درگیری عاطفی اعضای کلاس در تحقق هدفهاست (۲۱). از این رو در محیط‌های آموزشی که چالش‌پذیر است دانشجویان به معنادار بودن باورها می‌رسند و از سوی استادان خود برای انجام فعالیت‌ها ترغیب می‌شوند. محبی امین و همکاران (۱۳۹۲) (۱۰) نیز در انجام تحقیق خود مطلوب بودن این مؤلفه را در جو آموزشی خلاق تأیید کردند. در مورد مؤلفه‌های دیگر جو آموزشی خلاق نتایج این تحقیق نشان داد با توجه به میانگین مؤلفه تضاد ($0.585 \pm 0.3/22$) از نظر دانشجویان در فرایند تدریس بین دانشجویان تضاد وجود دارد. نتیجه این تحقیق با نتیجه تحقیق محبی امین و همکاران (۱۳۹۲) همخوانی دارد (۱۰). تضاد به وقوع تنش‌های شخصی، بین‌فردی و عاطفی اشاره دارد. هنگامی که سطح تضاد بالاست، دانشجویان نسبت به یکدیگر بیزار می‌شوند و محیط کلاس به یک محیط ناخوشایند تبدیل می‌شود. توطئه‌چینی و نیرنگ رایج می‌شود و شایعات شدت می‌گیرد (۱۴).

تضاد نشان‌دهنده محیط پرتنش در آموزش است. به منظور پرهیز از تضاد در بین دانشجویان، استادان باید انتظارات را در رفتار و ارتباط با دانشجویان تعیین کنند. برای مهار تنش‌ها در کلاس استاد باید با مدیریت تعارض

پاسخگویی تنش‌های پیش‌آمده در کلاس باشد (۲۶). از این رو با ایجاد جو آموزشی خلاق باید برای جلوگیری از هر گونه تنش بین افراد واکنشی منطقی ارائه کند. با توجه به اینکه استاد و دانشجو از مؤلفه‌های اصلی فرایند تدریس هستند، استادان با ایجاد راهکارهای مناسب و تعیین تمهیداتی، فضای کلاس و کنش و واکنش درون آن را به گونه‌ای هدایت کنند که این تضاد بین دانشجویان کاهش یابد و احساس دوستی و همدلی و مشارکت با یکدیگر در بین دانشجویان نمود یابد. از جمله این راهکارها می‌توان به ایجاد کارگاه‌های مربوط به آشنایی با تعارض در دانشگاه‌ها اشاره کرد که دانشجویان با مؤلفه تعارض آشنا شوند تا بتوانند قدرت تحمل تعارض را افزایش دهند و در مواقع برخورد با تضاد بتوانند خود را کنترل کنند.

در بخش آمار استنباطی تحقیق، نتایج آزمون تی مستقل نشان داد تفاوت معناداری بین نگرش دانشجویان مرد و زن به جو آموزشی خلاق وجود ندارد (جدول ۳). همچنین بین نگرش دانشجویان به جو آموزشی خلاق از لحاظ تأهل ارتباط معناداری مشاهده نشد (جدول ۴). بنابراین می‌توان گفت که دانشجویان مرد و زن و همچنین دانشجویان متأهل و مجرد فهم و برداشت مشابهی از جو آموزشی خلاق در محیط کلاسی خود دارند. نتایج آزمون تحلیل واریانس نشان داد که بین نگرش دانشجویان به جو آموزشی خلاق و میزان تحصیلات دانشجویان تفاوت معنا-داری وجود نداشت (جدول ۵).

بدین معنا که در کلاس‌های مختلف و با مقاطع تحصیلی گوناگون برداشت مشابهی از جو آموزش خلاق وجود دارد. نتیجه این تحقیق با نتیجه تحقیق نیک‌نشان و همکاران (۱۳۸۹) همخوانی ندارد (۱۱)، چراکه آنان در تحقیق خود بیان کردند که دانشجویان استعداد درخشان در مقابل دانشجویان عادی وضعیت بهتری را از تدریس

تجزیه و تحلیل مطالب، نقد علمی، توانایی حل مسائل و قدرت ابداع و ابتکار را در آنها افزایش دهند. فرهنگ حاکم بر درون محیط آموزشی باید به گونه‌ای باشد که ریسک و خطرپذیری در دانشجویان تشویق شود تا دانشجویان به علت ترس از شکست و مورد سرزنش قرار گرفتن از سوی همکلاسی‌ها و استادان خود از ارائه افکار و ایده‌های خود سر باز نزنند که این عامل مانع ظهور خلاقیت در آنان می‌شود. پیشنهاد می‌شود استادان با ایجاد راهکارهای مناسب و دادن استقلال فردی به دانشجویان آنان را ریسک‌پذیر کنند تا از کارهای مخاطره‌پذیر استقبال کنند. همچنین ایجاد سرزندگی و شادمانی از طریق برنامه‌های متفاوت تفریحی و ورزشی می‌تواند خلاقیت را در بین دانشجویان زنده کند. برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی و آشنا ساختن استادان با روش‌های تدریس خلاق و فعال نیز پیشنهاد می‌شود.

خلاق ارزیابی کرده‌اند. از دلایل آن شاید بتوان به امکانات بیشتر و بهتر از سوی دانشگاه برای این دانشجویان فرض کرد که موجب افزایش رضایت این دانشجویان شد و همچنین استادان به دانشجویانی که برجسته استعداد درخشان دارند، توجه بیشتری می‌کنند. به نظر می‌رسد مسئولان دانشگاه شهید بهشتی جو آموزشی مناسب و یکسانی را برای دانشجویان تربیت بدنی به وجود آورده‌اند که از لحاظ جنسیت، تأهل و مقاطع تحصیلی در بین دانشجویان برداشت مشابهی از جو آموزشی خلاق وجود داشته است. پیشنهاد می‌شود این موضوع در دانشگاه‌های دیگر بررسی شود و نتایج آن با نتایج این تحقیق تطبیق داده شود. با توجه به نتایج پیشنهاد می‌شود مدرسان دانشگاه در روش تدریس خود تغییرات لازم را ایجاد کنند و با دادن زمان کافی به دانشجویان در بیان ایده‌ها و ابتکارات، آنان را در روند رشد علمی یاری رسانند تا قدرت

منابع و مآخذ

۱. آقایی فیشانی، تیمور. (۱۳۷۷). "خلاقیت و نوآوری در انسان‌ها و سازمان‌ها". تهران: انتشارات ترمه.
۲. افشار کهن، زهرا. (۱۳۸۹). "بررسی تأثیر آموزش خلاقیت به معلمان بر خلاقیت دانش‌آموزان پایه اول ابتدایی استان خراسان در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی.
۳. افضل‌خانی، مریم؛ نادری، عزت‌الله؛ شریعتمداری، علی و سیف‌نراقی، مریم. (۱۳۸۹). "بررسی ساختار برنامه‌ریزی درسی آموزش متوسطه ایران از دیدگاه استادان و متخصصان برنامه‌ریزی درسی به منظور طراحی الگویی راهنما برای زمینه‌سازی پرورش خلاقیت دانش‌آموزان". فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، دوره ۱، ش ۴، صص ۳۲-۹.
۴. پیر خائفی، علیرضا؛ برجعلی، احمد؛ دلاور، علی و اسکندری، حسین. (۱۳۸۸). "تأثیر آموزش خلاقیت بر مؤلفه‌های فراشناختی تفکر خلاق دانشجویان"، فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، دوره ۳، ش ۲، صص ۶۱-۵۱.
۵. جبلی آده، پریچهر و سبحانی، عبدالرضا. (۱۳۹۱). "تأثیر به‌کارگیری روش‌های تدریس خلاق بر خلاقیت دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی استان گلستان در سال تحصیلی ۹۱-۹۰". ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، دوره ۲، ش ۲، صص ۱۶۶-۱۴۷.
۶. حسینی، افضل‌السادات. (۱۳۸۵). "الگوی رشد خلاقیت و کارایی آن در ایجاد مهارت تدریس خلاق در معلمان ابتدایی". فصلنامه نوآوری آموزشی، سال ۵، ش ۱۵، صص ۲۰۱-۱۷۷.

۷. ربانی، رسول؛ هاشمیان فر، سید علی و چینی، نفیسه. (۱۳۹۰). "چالش‌های فراروی سیستم آموزش عالی کشور در روند توسعه اجتماعی". نشریه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ش ۳، صص ۴۴-۱.
۸. شریفی، علی اکبر و داوری، رقیه. (۱۳۸۸). "مقایسه تأثیر سه روش پرورش خلاقیت در افزایش خلاقیت دانش‌آموزان پایه دوم راهنمایی". مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، دوره ۱۵، ش ۱، صص ۶۲-۵۷.
۹. فروغی، احمدعلی و مشکلائی، پروانه. (۱۳۸۴). "تأثیر روش تدریس بحث گروهی بر خلاقیت دانش‌آموزان سال دوم مدارس راهنمایی ناحیه ۳ اصفهان در درس علوم اجتماعی". دوفصلنامه دانش و پژوهش در علوم تربیتی، دوره ۱، ش ۵ و ۶، صص: ۴۵-۵۸.
۱۰. محبی امین، سکینه؛ جعفری ثانی، حسین؛ سعیدی رضوانی، محمود و یزدی، امیر امین. (۱۳۹۲). "وضعیت تدریس خلاق از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی مشهد". مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، دوره ۱۳، ش ۶، صص ۵۱۸-۵۰۹.
۱۱. نیک‌نشان، شقایق؛ نصر اصفهانی، احمدرضا؛ میرشاه جعفری، ابراهیم و فاتحی‌زاده، مریم. (۱۳۸۹). "میزان استفاده استادان از روش‌های تدریس خلاق و بررسی ویژگی‌های خلاقانه مدرسان دانشگاه از نظر دانشجویان استعداد درخشان". مطالعات تربیتی و روان‌شناسی، دوره ۱۱، ش ۲، صص ۱۶۴-۱۴۵.
12. Addison, N., Burgess, L., Steers, J., Trowell, J. (2010). "Understanding art education: engaging reflexively with practice". London: Routledge.
13. Aschen Brener M. S. (2008). "Analysis of creative and effective teaching behaviors of university instructors". Dissertation, Columbia: University of Missouri.
14. Aurigema M. M. (2001). "Identifying Ekvalls creative climate dimensions in elementary school music classrooms". M.S. Project, New York: State University of New York, College at Buffalo.
15. Burnard P., Craft, A., Cremin, T. (2006). "Documenting 'possibility thinking': A Journey of collaborative enquiry". International Journal of Early Years Education, 14(3), pp: 243-262.
16. Cachia, R., Ferrari, A., Kearney, C., Punie, Y., Van Den, B. W., Wastiau, P. (2014). "Creativity in schools in Europe: A survey of teachers". European Commission, <http://create2009.europa.eu>.
17. Craft, A., Jeffrey, B., Leibling, M. (2001). "Creativity in education". London: Continuum.
18. Croypley, A. J. (2001). "Creativity in education and learning: A guide for teachers and educators". 1st Edition, London: Kogan Page.
19. Dau Gaspar, O. (2011). "The teachers creative attitudes, an influence factor of the student's creative attitudes". International Conference on the Future of Education, 16-17 June, Florence, Italy.
20. Davies, D., Divya, J. S., Chris, C., Rebecca, D., Penny, H., Alan, H. (2013). "Creative learning environments in education—A systematic literature review". Thinking Skills and Creativity, 8, pp: 80- 91.

21. Ekvall, G. (1999). "Creative climate". In: Mark A. Runco, Steven R. Pritzker (Eds.), *Encyclopedia of creativity*, 1, pp: 403-413.
22. Ekvall, G. (1996). "Organizational climate for creativity and innovation". *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(1), pp: 105 -122.
23. Halsey, K., Jones, M., Lord, P. (2006). "What works in stimulating creativity amongst socially excluded young people". The Mere, Upton Park. Available from: <http://www.nfer.ac.uk/publications/NES01/NES01.pdf>
24. Hungies, S. K., Changeiywo, J. M. (2009). "Influence of creativity teaching strategy on student's performance and motivation in the topic "Energy" in secondary school physics in Nakuru district, Kenya". *Journal of Technology and Education in Nigeria*, 14(1-2), pp: 101-114.
25. Jeffrey, B. (2006). "Creative teaching and learning: Towards a common discourse and practice". *Cambridge Journal of Education*, 36(3), pp: 399-414.
26. Klimoviene, G., Urboniene, J., Barzdziukiene, R. (2010). "Creative classroom climate assessment for the advancement of foreign language acquisition". *Studies about Languages*, 16, pp: 114-121.
27. Pardo, B. (2002). "Effects of a teacher training workshop on creativity, cognitional school achievement". *High Ability Studies*, 13(1), pp: 47-58.
28. Rice, G. (2006). "Individual values, organizational context, and self perceptions of employee creativity: Evidence from Egyptian organizations". *Journal of Business Research*, 59(2), pp: 233-241.
29. Simonton, D. K. (1999). "Genius, creativity, and leadership: Histrionic inquiries". 1st Edition, Bloomington: Iuniverse.
30. Tanjitanont, P. (2011). "Using synectic technique for developing creative English writing proficiency". 1st Symposium on Hands-on Research and Development, Chiang Mai, Thailand.
31. Thomson, W. J. (2000). "Effects of control on choice reward and punishment". *Bulletin of the Psychonomic Society*, 21(6), pp: 462-464.

